

KULTURMINNEDAGEN 2002
SØNDAG 8. SEPTEMBER KL. 13

I år er dagen viet:
SKOLEN – BYGNINGEN—KUNNSKAPEN

og temaet er: **"Da klokka klang"**

Vinderen Historielag inviterer til et møte på

SVENDSTUEN SKOLE

Frognerseterveien 76

Vi vil sammenligne undervisningen for 50 år siden og i dag

VELKOMMEN

SOLHAUGEN, LØNNHAUGEN OG APALVEIEN 42

AV FINN HOLDEN

I forrige nummer hadde Øyvind Gaukstad en interessant artikkel om stifteren av Bedriftsøkonomisk Institutt, Finn Øien. BI kjøpte i 1957 Ivar Aasens vei 14, som ble brukt som kontor. Et par dager etter at medlemsbladet kom ut, ringte en leser opp og sa at hun visste en del om Ivar Aasens vei 14, som ble tegnet av hennes farfar. Dette er bakgrunnen for denne artikkelen om tre særpregede hus i bydelen.

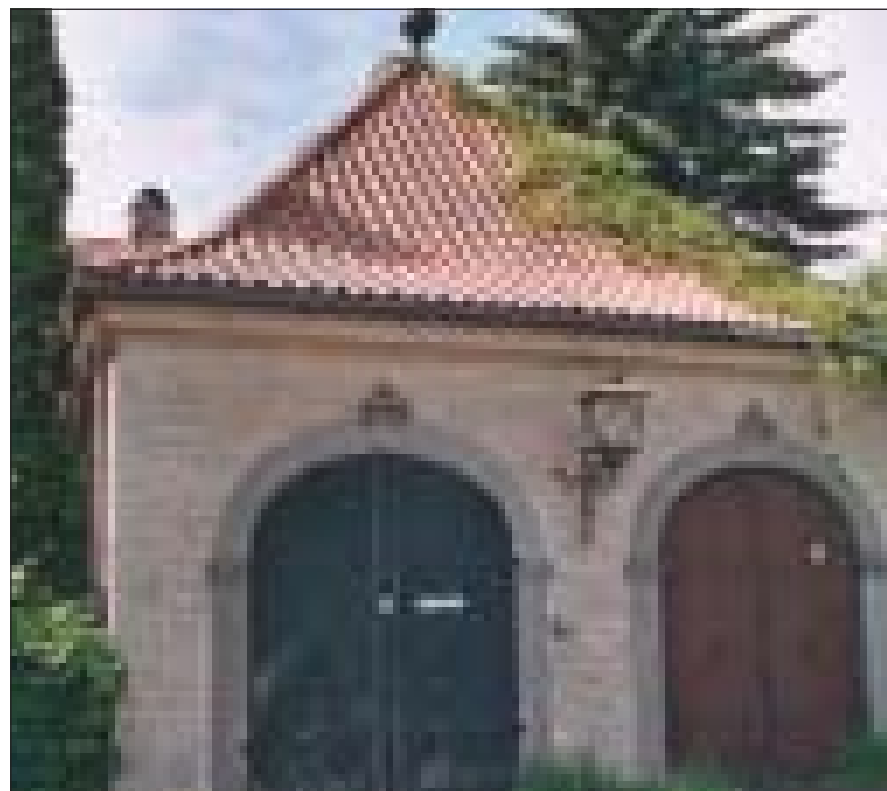
Grete Prytz Kittelsen vokste opp i Villaveien 25, som i dag har adressen Apalveien 42. Dette er et stort murhus

som ligger der Villaveien møter Apalveien like ved Blindern stasjon.

Det ble bygd i 1918 som en ”dobbeltvilla”, svært engelsk inspirert. Byggherren, direktør W. F. Kr. Christie, var engelsk, mens arkitekten, Henrik Nissen d.y., var utdannet i England. Fasadematerialet, slemmet teglstein, viser slektenskap med Ullevål hageby, som ble bygd på samme tid, og var inspirert av de engelske hagebyideene. Fasaden, rommene, hele interiøret har tydelig forbilde i den engelske arkitekten Edvin Lütjens. Hagene er rommelige med springvann og et lite basseng med gullfisk. Direktør Christie gikk konkurs før huset sto ferdig, og flyttet aldri inn.

Dobbeltvillaen, nærmest Apalveien 42, bakerst Villaveien 37.

En monumental garasje, nr. 42 til venstre, nr 37 til høyre.

Huset var tegnet som to separate boliger. Likevel søkte direktør Christie i 1921 om tillatelse til å dele dobbeltvillaen i to deler. Det fikk han med betingelse om at villaen alltid skulle fremstå som én bygning med samme ytre, evt. fornyelse skulle skje likt. I 1922 ble det søkt om å skille ut en ”minst mulig” tomt i syd, fordi tomteprisen var så høy som ti kroner per m², men kommunen fastsatte minste tomtestørrelse til ett mål. I 1977 ble den store garasjen i Apalveien 42 bruksendret til beboelse med en toværelses leilighet i to etasjer med kjøkken og bad, og boligen har også fått atelier på loftet.

H.r.advokat Joh. H. Næser og gull-

smed Jacob Prytz kjøpte i 1922 hver sin halvdel, henholdsvis Villaveien 23 og 25. De fullførte byggingen etter de opprinnelige tegningene. Jacob Prytz var tredje generasjon gullsmed og direktør i firmaet Tostrup og samtidig overlærer, senere direktør for Statens Håndverks- og Kunstindustriskole. Han malte selv biblioteket som en kopi av florentinsk renessanse. I 1920-årene ble mange villaer bygd i Villaveien og Apalveien, slik at ”dobbeltvillaen” i enden av veiene fikk nye nummer, fra Villaveien 23 til 37 og fra Villaveien 25 til Apalveien 42. Villaveien 25 i dag hadde før nr. 11.

Grete Prytz gikk på Vinderen skole og

Villa Solhaugen, Ivar Aasens vei 14, i 2002. Her ble Bedriftsøkonomisk Institutt startet i 1957, da Finn Øien kjøpte villaen. BI holdt til i to nabovillaer; Haakon den godes vei 13 (medlemsbladet 2/2002 s. 28) og huset ovenfor. Finn Øien bor i toppetasjen. Alle fargefoto av hus: Finn Holden.

gikk ofte opp til farmor og farfar, som bodde på Solhaugen, Ivar Aasens vei 14. Så ringte farfar eller farfar til foreldrene hennes og spurte: "Kan Grete spise her hos oss?" Etterpå fulgte farfar henne hjem. Han var Torolf Prytz, opprinnelig arkitekt som tegnet både Solhaugen og Tostrupbygningen på Karl Johan. Senere giftet han seg med en Tostrup-datter, utdannet seg som gullsmed og ble sjef for Tostrup. Etter Torolf Prytz' død i 1938 ble eiendommen solgt.

Første branntakst for eiendommen Solhaug fra 1901 omtaler et toetasjers våningshus i plankereisverk. Det var et stort hus på 250 m² med vaktmesterleilighet i underetasjen, peisestue, dagligstue, spisestue, kontor og kjøkken første etasje. I annen etasje er det to

soverom, tre gjesterom og to rom for kokke og stuepike med hver sin trapp fra første etasje. Ved første branntakst er stakittgjerdet 141 meter, ved taksten i 1924 er gjerdet 242 meter, og det er påbygd en garasje. Senere forandrer eiendommen navn til Solhaugen. Etter 9. april annekterer tyskerne Solhaugen, som blir bolig for en tysk general.

Staten overtar eiendommen etter krigen; det overdras til Norsk Jernverk, ominnredes og gis et nytt utstyr, og branntaksten 1948 setter "verdi av et nytt hus" til 436 000 kroner. Finn Øien kjøper eiendommen til Bedriftsøkonomisk Institutt i 1957. Han finansierer kjøpet av eiendommen ved å selge ut to tomter mot Haakon den godes vei, den ene til Jacob Weidemann. I 1984 utparsellerte han en

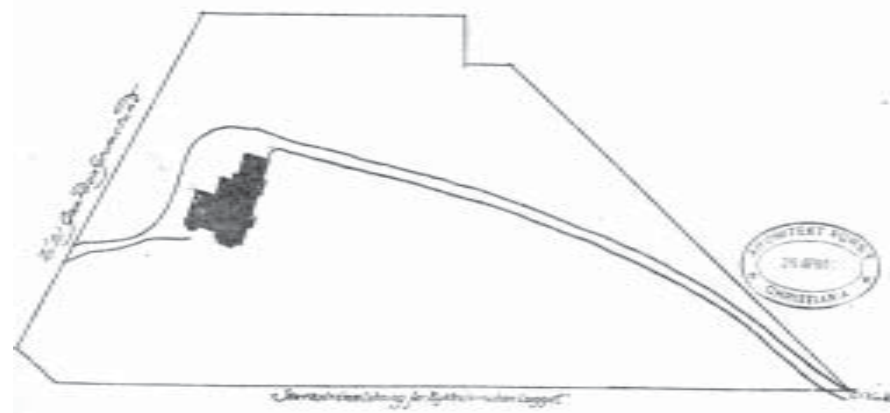

Prospektkort av Lønnsåsen 1912. Veien til venstre kan fremdeles sees i hagen idag. Foto: Oslo Bymuseum.

tomt til. Nå er det store huset på høyden delt opp i fem leiligheter og to hybler.

Mormoren og morfaren til Grete Prytz bodde i Grimelundshaugen 7, på en tomt på 24,5 mål ved en gårdsvei til Grimelund gård. Huset ble bygd i 1904-05 i 1 ½

stensmur for morfaren, grosserer Julius Juel, med et grunnareal på 430 m² og opprinnelig kalt Villa Juel. Huset hadde vinkjeller, fruktkjeller, stryke- og rullerom, tørkerom, badeværelse og bryggerhus i kjelleren. I første etasje var det hall med

Lønnsåsen ved gårdsveien fra "Store Ringvei" til Grimelund gård.

På denne og neste side, Lønnhaugen allé 10, bygd i engelsk Tudor stil.

peis, røkeværelse, biljardrom og kabinet, salon og spisestue, kjøkken og toalett. Trappen opp til annen etasje har rikt utskåret rekkverk i edeltre med stolper med utskårne gudfigurer. I spisesalen var det tre innfelte malerier av Th. Holmboe. I annen etasje var det fem tapetserte soveværelser og to tapetserte pikeværelser. Spesielt for huset var et ildfast rom med jerndører. I tillegg var det en portnerbolig knyttet sammen med et uthus med hønsehus. Etter Julius Juel hadde Lønnhaugen flere eiere, bl. a. operasanger Bjørn Thalen. I 1937 kjøpte Sigurd Herlofson eiendommen. Under krigen deltok han i motstandsbevegelsen, og fra den tid stammer kanskje de to tunge dørene med sinnrike åpningsmekanismer inn til hemmelige rom i kjelleren. I 1977 ble det store huset med i alt nær 1500 m² boligflate oppdelt i fire

eierseksjoner, som deler en meget stor hage.

I 1930-årene ble eiendommen Lønnhaugen parsellert ut og regulert av den første ektemannen til Grete Prytz, arkitekt Arne Korsmo. De nye husene ble lagt på begge sider av Lønnhaugen allé, som var den opprinnelige veien opp til Lønnhaugen og videre til Grimelund gård. Hovedhuset fikk adressen Lønnhaugen allé 10.

Kilder:

Branntakster for Aker kommune, Oslo byarkiv.

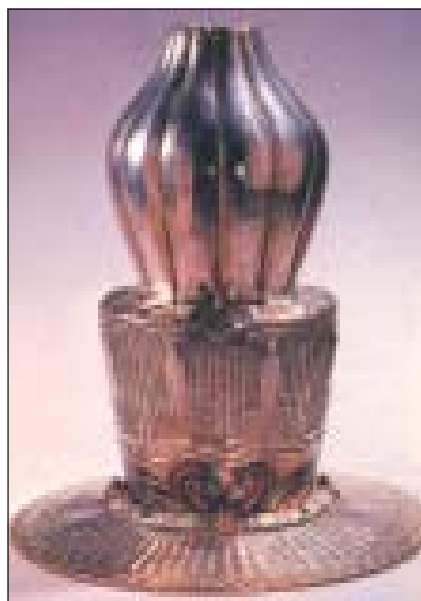
Byggedokumenter, Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune.

Samtale med Grete Prytz Kittelsen.

Medlemsblad for Lille Frøens Vel, september 1991.

Til artikkelen om Solhaugen, Lønnhaugen og Villaveien 37/Apalveien 42 har jeg, som så ofte før, fått god hjelp i Oslo byarkiv og av Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune. Jeg regner med å trenge deres fortsatte hjelp for å skrive om større regulerings- og byggesaker i bydelen. Dessuten har jeg fått opplysninger og hjelp fra folk som bor i husene i dag. Jeg takker alle.

Oljelampe, 1900-02, H. 21,5cm, Torolf Prytz. Blomstervase 1914. H. 22cm, Jacob Prytz. Under: Fat, diam. 40cm, Grete Prytz Kittelsen.

Grete Prytz utgjorde sammen med sine søsken femte generasjon i firmaet Tostrup. Direktøren for Kunstindustrimuseet, Lauritz Opstad, skriver om henne i jubileumsheftet for firmaet: "Hun har opprettholdt Tostrups internasjonale anseelse. Det er emaljen som er hennes metier, og på dette område har hun vært en fornyer. (... Hun fikk) internasjonal suksess i tillegg med Grand Prix i Milano 1954, gullmedaljer, den høythengende Lunningsprisen som den første i Norge, osv. Her hjemme fulgte brukskunstens høyeste utmerkelse, Jacob-prisen - oppkalt etter hennes far. (...) Det vil bli skrevet meget om Scandinavian Designperioden i fremtiden. Da vil Grete Prytz Kittelsen alltid få en fremtredende plass."

Kilde: Tostrup 1832-1982. Seks generasjoner i ett museum

MYKE VEIER I BYDEL VINDEREN

AV WENCHE UNDRUM

I 1978 satt Lisbeth Sunde i Bydelsutvalget. Mens hun satt der, benyttet hun anledningen til å samle inn data om hva som fantes av gangveier, stier og smett innen bydelen og turveier til Marka, fra vår bydel. Dette arbeidet tok henne ett år. Hun var, og er, levende opptatt av at dette veisystemet skal

holdes i hevd! I dag tror jeg vi i stor grad kan takke henne for det kartet med turveier, stier og smett som nå er delt ut til alle husstander i Vinderen bydel.

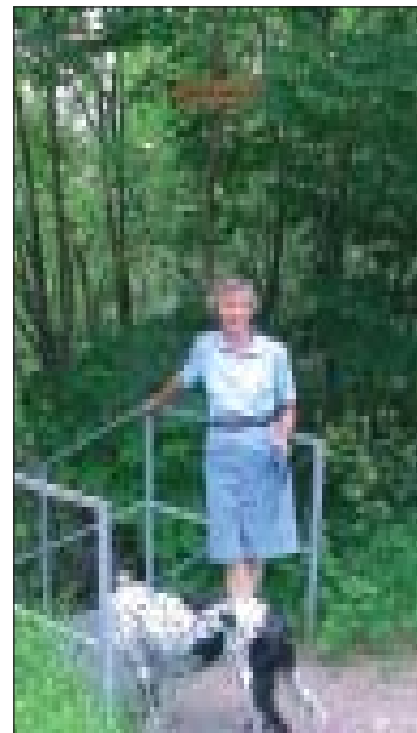
Bakgrunnen for arbeidet med dette kartet var et ønske om å beholde de traséene som eksisterer, slik at de ved utbygging av nye boliger ikke bare blir borte.

Etter åtte år i bydelsutvalget sluttet hun. I 1996/97 ville Ris Vel utrede de trafikale forhold i vårt område, og det var naturlig å kontakte Lisbeth Sunde. Kartet fra 1978 var blitt borte! Hennes arbeid med å samle alt dette materialet på nytt ble også et vedlegg til Miljø- og samferdselsplan for Bydel Vinderen. Ingen dårlig innsats dette. I den forbindelse ble det laget et kart som hun ikke synes var brukervennlig, og dermed var ideen unnfanget til det kartet vi i dag har fått med turvei, smett og smutt i vårt nærmiljø.

Jeg besøkte henne en dag i juni rett etter at kartene var delt ut. Telefonen hennes ringte hele tiden fra folk som var engasjert i dette prosjektet.

I vårt blad, nr. 3/2000 har hun en artikkel om disse stiene med fine bilder av skiltingen. Akersposten skrev om Haukelistien 3. august 2001. Denne stien er nærmere en kilometer lang og går fra Haukeliveien og ned til Holmendammen. Ris Vel har satt opp åtte skilt som viser hvor den går.

Det har vært litt diskusjon om disse stiene, og hun opplever både positiv og negativ respons. En grunneier har satt opp et stengsel ved en gammel turvei på

Lisbeth Sunde lufter hunden ved stien til Slemdal skole. Begge foto: Wenche Undrum

Lillevann, mens andre grunneiere står på og avgir grunn. Mellom Løkkaskogen og Dagaliveien ble det i 1982 bygget igjen en sti som på en måte var en del av turveien fra Smestad til Lillevann. I bydelsutvalgets regi tok hun et initiativ. Der turveien var regulert og burde ha gått, var det tett skog og grunnen var privat. Da gikk hun til grunneierne som viste stor forståelse for problemet. De lot noen meter av sin grunn bli til sti. Stien ble laget på dugnad med folk fra Park- og idrettsvesenet, de nærmeste Vel og fra nærmiljøet. I løpet av en dag var stien hugget, kvistet, planert og gruset! Og er til glede for alle vi som går der i dag.

Alle disse stiene og turveiene er svært verdifulle for nærmiljøet. De blir brukt daglig av skolebarn, og det er svært hyggelig å kunne gå fra Frognerseteren til Frøen eller Smestad på turveier. La oss passe på våre stier slik at de plutselig ikke bare blir borte i all den nye boligfortetting vi opplever.

De historiske aspekter er også interessante, fremholder hun. Mange stier er gått opp av dyr på beite. Kuer, sauer og geiter og sannsynligvis også

elg, hjort og bjørn har gått opp stier i marka gjennom årene. De gamle dyretråkkene er blitt bevart som turveier i marka. Mange stier begynte som seterveier fra Frogner forbi Grimelund til Frognerseteren, fra Holmen til Holmenkollen og fra Voksen til Voksenkollen eller som stier mellom gårdene. Bønder har brukt disse stiene når de dro inn i marka på jakt og fiske og for å hente brensel. Senere ble stiene brukt av turgåere i området, og mange av stiene oppe på Voksenkollen og Voksenlia er fra den tiden sanatoriene lå der. Den første endestasjonen på Holmenkollbanen lå på Besserud (den gang Holmenkollen stasjon). Herfra går stier oppover til sanatoriene og nedover mot Holmenkollveien og byen. Mange av stiene er oppstått som rene snarveier, til trikk, butikk eller til skole.

Ankerveien er også en historisk ferdselsåre som går som en viktig vei/sti tvers gjennom bydelen. Den bandt sammen grubedriften fra Hammeren og til smelteovnene i Bærums Verk.

Lisbeth Sunde snakket seg varm om sine stier og turveier. Man merker fort at dette er noe hun gløder for, og vi andre

får jo bare være glade for det arbeidet hun gjør. Hun er svært interessert i å komme i kontakt med brukere av det nye kartet slik at hun kan rette opp eventuelle feil og mangler. Kanskje noen har oppdaget ”nye” gamle stier? Hennes e-post adresse er: ligus@oslo.online.no

Det er sikkert mange av våre lesere som er ivrige turgåere. Hvis noen av dere ser stier som er i ferd med å bli borte eller gjengrodd, ja da er Lisbeth Sunde den rette personen å kontakte. Det hun ønsker aller mest, er at folk trår til for å ta vare på stiene og smettene, klippe noen grener, slå litt gress og holde dem i hevd.

Vellene og Historielaget må få litt hjelp! For dem som ikke har e-post, så er hennes adresse: Tennisveien 36 a 0777 Oslo.

På sikt er det også meningen at dette kartet skal på hjemmesidene til bydelen og de lokale foreningene. Da vil feil og mangler som de får tilbakemelding om, bli rettet opp. Så kan vi kanskje håpe at noen tar fatt og trykker opp et nytt kart om noen år!

Den lange, lange sti

”Den lange, lange sti over myrene og ind i skogene, hvem har tråkket op den? Manden, mennesket, den første som var her. Det var ingen sti før ham. Siden fulgte et og andet dyr de svake spor over moer og myrer og gjorde dem tydeligere, og siden igjen begyndte en og anden lap å snuse stien op og gå den når han skulde fra fjæld til fjæld og se til sin ren. Slik ble stien til gjennom den store almenning som ingen eiet, det herreløse land.” Begynnelsen til ”Markens grøde” av Knut Hamsun.

SLEMDALSVINGEN 7

– ET KULTURMINNE

AV ANNE-WENCHE ORE

Slemdalsvingen 7 er et stort brunt hus like ved Holmenkollbanen mellom Slemdal og Ris. Huset ser ut til å ha ligget der svært lenge, og tomten var iallfall i år dekket av skinnende blå blomster i mai måned. Dette pirrer vår nysgjerrighet, vi drister oss til å ringe på døren og blir vel mottatt av eierne, Ingrid og Per Harbitz, som beredvillig forteller oss om husets

historie og om menneskene som har levd der.

Navnet på huset er "Lia". Det ble bygget for forhenværende statsråd og skipsreder Johannes Harbitz i 1897–98 og var innflytningsklart samtidig med at Holmenkollbanen ble åpnet. Huset er arkitekttegnet, det minner litt om ferdighusene fra Strømmens Trævarefabrik, som vi har flere eksempler av på oversiden av linjen. "Lia" er bare så meget større.

Det er bygd i to etasjer med en full

På benken foran inngangen. Fra venstre: Johannes Harbitz, Mariken med hunden Mikkel ("stasjonsmesteren på Engerjordet"), "mormor" Midelfart, Louise, født Lunnevig. Bildene fra familiealbumet.

På verandatrappen sommeren 1904. Øverst fra venstre: Betta, Georg Prahl, Ågot, født Midelfart, med Lisa på fanget, Vil, Esther; nedover trappen: Jo, Tona, Jotannes, Louise, Mariken med Mikkel.

kjelleretasje. Ifølge tegningen fra 1898 var det i første etasje foruten en romslig entré med trapp opp til annen etasje, fire rom, anretning og kjøkken. På tegningen er rommene kalt kabinett (brukt som soveværelse), dagligstue, salon og spisestue. I dagligstuen finnes i dag de samme møblene som i 1898. Salonen, dagens dagligstue, har andre møbler, men dagligstuen og spisestuen er ellers uforandret, det er ikke gjort noe med vegger og tak. Dagens kjøkken er pusset opp, men man har beholdt en praktfull stor antikk vedfyrt kjøkkenkomfyr.

I annen etasje var det opprinnelig tre soveværelser, et pikeværelse og bad, dessuten en mengde kott og et stort rom hvor trappen kom opp, og som visstnok ble brukt til å oppbevare tøy. Taket var ikke isolert, så dette rommet var kaldt om vinteren. På soverommene ble det fyrt i

vedovner. Ifølge tegningen var det i kjelleren et værelse, bryggerhus, rulle- og strykerom og husholdningskjeller.

Til i dag har huset vært eid av familien Harbitz gjennom fire generasjoner.

Det var dagens eiers oldefar, Johannes Winding Harbitz (1831–1917), som fikk bygget huset. Han var sønn av sogneprest og stortingspresident Georg Prahl Harbitz og Maren Mariken Larsen Hoff (som dels vokste opp hos Halvor Torgersen på Riis). Johannes Harbitz var barn nr. fire av ni, men eldste sønn. Han dro tidlig til sjøs, ble kaptein og etter hvert reder. Det meste av sitt voksne liv levde han i Tønsberg. Han var aktiv i det offentlige liv blant annet som ordfører og som stortingsrepresentant fra 1880 til 1893. Fra 1893 til 1895 satt han i Stangs 2. regjering. Da han kom hjem i 1895, var han en skuffet mann og fant ikke tilbake

til noen plass i Tønsbergs liv. "I den by han hadde nedlagt så meget arbeid, var han nærmest glemt," skriver hans sønn om ham. Han flyttet til Christiania og bodde med sin familie på Bekkelaget mens "Lia" ble bygget og flyttet inn kort etter at banen var åpnet.

Johannes giftet seg i 1860 med Louise Henriette Betty Lunnevig (1832-1912). De fikk fem barn: Maren Mariken (1862-1944), Esther Olivia (1866-1958), Betty Johanne (1867-1922), Gjertrud Antonie (1869-1964), Georg Prahll (1871-1960).

De fire døtrene forble ugifte og bodde i "Lia" til de døde. Tre av dem tok middelskoleeksamen og var yrkesaktive. Mariken ble hovedbokholder i Andresens Bank,

Betta ble lærerinne i folkeskolen og Tona lærerinne på Vestheim skole. Per husker at tante Tona 89 år gammel, hørte ham i tysk. Men Esther ble hjemme for å hjelpe til å koke.

Georg Prahll Harbitz som var offiser, giftet seg i 1897 med Ågot Midelfart (1872-1956) og fikk fem barn: Johannes Winding (1898-1970) Jo, Pers far Johan Wilhelm Midelfart (1901-1976) Vil, Jørge Louise (1903-1995) Lisa, Ågot (1904-1996), Elizabeth (1905-1994) Lisbet.

Lisa kom til sine besteforeldre og sine tanter i 1905 for å komme bort fra Fredriksten festning der faren på den tiden var offiser (og en tid spion i Sverige). Situasjonen ble oppfattet som spent. Siden bodde hun for det meste i huset til det året hun døde. Lisa gikk på Nanna Scheels skole på Slemdal i samme klasse som Per Aabel. Hun tok middelskoleeksamen og siden handelsutdannelse. Etter at hennes tanter var døde, arvet hun huset. Hun

gjorde meget for å ta vare på huset som hun var meget glad i. I 1983 ga hun det til Per som flyttet hit sammen med sin kone i 1972.

Johannes Harbitz trakk seg ut av alt offentlig virke da han flyttet til Christiania med unntak av at han en periode satt i A/S Holmenkolbanens representantskap. Privat pleiet han omgang med sine venner. Huset kan se ut til å være bygget også med tanke på å være egnet til selskapelighet.

C. J. Hambro hvis mor var født Harbitz, forteller i boken "De første studentår" om besøk på Slemdal. Den første gangen han var der til middag sammen med sin mor, ville onkel Johannes skjenke dram i drammeglasset hans. Hambro sa at han ikke var vant til dram og ikke skulle ha, dette ble hans onkel meget fortørnet over. Hambro forteller videre at det var trygt og hyggelig å besøke "Lia". Hans onkel satt med langpipe og la sine kabaler, og tante Louise hadde sitt håndarbeide.

Johannes Harbitz var ikke snakkesalig. En god del av hans anseelse kom av at han aldri sa et overflødig ord. Han var svært glad i å spille kort og var, sies det, en luring som visste hvor alle kortene satt.

Slemdalsvingen 7 ligger rett nedenfor det gamle stoppestedet Engerjordet nedlagt i 1935. Varer fra byen ble sendt opp med trikken og lagt i et skap på stoppestedet. Det blir fortalt at husets hund ble kalt stasjonsmesteren på Engerjordet.

Det ble et utrolig interessant og morsomt besøk i et virkelig kulturminne som blir holdt i hevd.

GAMMELT KART SOM HISTORIEBOK

AV ARILD HOLLAND

Gamle kart blir aldri foreldet, selv om de ikke lenger kan brukes som veivisere i dagens landskap. De blir historiebøker, særlig hvis de sammenlignes med en moderne versjon over samme område. Vi skal se litt nærmere på et kart som omfatter det meste av Bydel Vinderen:

Kart over Christiania med en Kvadratmiil af Omegnen, sammendraget efter de nyeste og paalideligste Materialier. Det er "med Höiagtelse tilegnet Den Geographiske Opmaalings Directeur Hr. Profesør Ridder m.m. Hansteen". Det er utarbeidet av Vibe og Irgens - Ingenieur-Officierer - og utgitt i 1844.

Målestokken er "1/25 000 af den sande Længde eller 14 decimale Tommer 4 Linier paa en norsk Miil". Utenom hovedstaden dekker kartet store deler av byens omegn med bl.a. Bydel Vinderen nord til "Holmen Aas" med husmannsplassen Grimelundstuen (Midtstuen). I vest avgrenses kartet av det for lengst nedlagte Voxen Teglværk og Ullernåsen, i øst av Linderud og «Østensø Vand», og i syd av Nesoddtangen og Malmøya. Bygdøy (Ladegaardsøen) er med i sin helhet. Vi skal se nærmere på den del av kartet som dekker Vinderen bydel.

Kartets målestokk gir plass for detaljer som plassering av gårdenes forskjellige hus. Kanskje mest interessant er veinettet. De gamle veier gikk i eldre tid gjennom gårdene. De var forbindel-

sesårer mellom gårdene, og mellom gårdene og byen. Vi kan på kartet følge veier som fremdeles er gjennomgangsårer i bydelen.

Veiene mellom gårdene

Blindernveien var bydelens hovedforbindelse til Christiania. Den var en forlengelse av Akersgaten/Ullevålsveien som gikk ut fra Christiania Torv øverst i Rådhusgaten. Navnene viser at dette var forbindelseslinjer til Aker og Ullevål. Fra dagens veikryss Kirkeveien/Ullevålsveien gikk Blindernveien i 1844 vestover og fulgte dagens trasé (Rasmus Winderens vei og Holmenveien) forbi Vinderenkrysset til Østre Holmen (på kartet kalt Nedre Holmen). Det er interessant å se at Holmenveien med sine bratte bakker og svinger frem til Dalsveien følger samme veibane i dag som i 1844. Ved Østre Holmen ble veien lagt om i 1904-05 etter privat initiativ. I 1844 fulgte veien Tråkka og svingte sydover (Bjørnveiens sydligste del) og gikk gjennom Østre Holmen gård. Herfra fulgte den alléen ned til Holmenkollveien. Den gikk videre sydover til gårdene Smestad og Hoff, og møtte Drammensveien innerst i Bestumkilen.

Holmenkollveien gikk i 1844 fra gården Nedre Smestad og nordover gjennom Vestre Holmen (på kartet kalt Øvre Holmen). Derfra gikk veien syd for plassen Besserud og nordvestover frem til Ankerveien ca. 250 m øst for Jarbakken.

Ankerveien

På kartet er Ankerveien kalt vei ”Til Maridalen”. Til forskjell fra de gamle gårdsveier var Ankerveien i 1844 en ny vei og heller ingen forbindelsesvei mellom gårder eller mellom gårdene og Christiania. Den ble anlagt av Peder Anker etter at han hadde kjøpt Bærums Verk. Veien stod ferdig i 1793 til en kostnad av 1440 daler. Ankerveien var en vei anlagt for godstransport. Den knyttet Bærums Verk og Fossum Verk til stangjernhammeren i Maridalen (den lå nederst i Skjærsvjelva) og ble senere forlenget (Greveveien) til Hakedals Verk. I sin bok om Bærums Verk skriver Yngvar Hauge at en januardag i 1796 passerte ved Fossum ”adskillig over hundre kjører med jern, kull, tømmer og korn”. Året etter kjører 150 mann mellom

verkene. Dette er store tall og viser at Ankerveien var av stor betydning for distriktet. Veiavgiften var 14 skilling lassett.

Bessemer-prosessen for fremstilling av jern og svensk konkurranse slo ut de norske jernverk som var basert på trekull. Videre kom fra 1860-årene treforedlingsindustrien inn som en stadig sterkere konkurrent om trevirket. Masovnene stilnet for godt i Hakadal i 1869 og i Bærum 1872. Følgen ble at stangjernhammeren i Maridalen måtte nedlegges i 1874. Dermed ble Ankerveiens og Greveveiens betydning sterkt redusert. Anlegget av Gjøvikbanen litt før 1900 gjorde endelig slutt på de to veier som godstransportårer. I dag er de stort sett bare til glede for syklistene og fotgjengere samt brukes til tømmertransport på enkelte strekninger.

Nullmeridianen på Lindøya. Begge foto: Arild Holland

En annen hovedvei gikk fra Majorstuen og delte seg i to grener. Den ene gikk nordover til gården Vinderen hvor den møtte nåværende Rasmus Winderens vei. Den andre gren gikk nordvestover til Store Frøen (Fridtjof Nansens vei), fortsatte til Borgen og videre vestover til den ved Nedre Smestad møtte veien fra Østre Holmen. Nåværende Sørkedalsvei er av noe yngre dato enn kartet og er derfor ikke kommet med. Den ble vedtatt anlagt i 1856 og fikk navnet Bogstadveien.

Ca. 250 m nord for Grimelund gård tok Frognerseierveien som i dag av fra Holmenveien og fulgte nåværende trasé nordover til den møtte Ankerveien ved Svenstuveien. Fra veidelet fulgte Frognerseierveien dagens trasé vestover et kort stykke, og deretter nordover Korke-trekker'n til Frognerseieren.

Kartet viser at de fleste husmannsplasser ikke hadde veiforbindelse. Plass-folket måtte nøye seg med ”Fodstier”. Varetransport til og fra plassene måtte bli et slit. Innenfor Bydel Vinderens grenser er 23 husmannsplasser avmerket på kartet, men det fantes flere.

Et annet fremtredende trekk er alle bekkefarene som fantes i bydelen. De siste 100 år er mange blitt lagt i rør, slik at byggegrunn kunne innvinnes og veier fremføres. Det gjelder bl.a. Slemdalsbekken som gikk vest for Hemingbanen og fortsatte sydover, vest for Risalléen. Den møtte Hoffselven ca. 500 m syd for Hoff gård. Et kart fra 1908 viser at Slemdalsbekken fremdeles var åpen hele strekningen fra utspringet syd for Båntjern. Landskapet har tapt mye ved at vassdragene er blitt tildekket. Oslo Kommune vedtok derfor i 1982 et miljø-

politisk prinsippprogram for vern av elver, bekker og vann. Vann- og avløpsetaten har fått en spesialbevilling av Bystyret til gjenåpning av bekker.

Men det er også et lyspunkt som følge av menneskelig aktivitet: Holmen-dammen som i dag er en øyesten i landskapet, fantes ikke i 1844. Den ble anlagt så sent som i 1907 for produksjon av isblokker.

Utforming

I likhet med mange eldre kart er Vibe-Irgens kartet kunstnerisk utformet med bilder og opplysninger i marginen. Større bygninger er avbildet. Kartet var i 1844 helt oppdatert, bl.a. har man fått med Slottets endrede (dvs. dagens) utseende. Da Slottet stod ferdig i 1836, hadde det valmtak som i 1844-45 ble gjort om til flatt tak. Andre bygninger som er avbildet, er Universitet, Observatorium, Theater, Krigsskole, Børs, Akershus Slot (ikke til å kjenne igjen etter restaureringen i 1909-22), Rigshospital, Toldbod, Logebygning, Excerceerhuus, Mil. Contoirer (nåværende Forsvarsdepartement) og Bank (Norges Banks avdeling i Christiania - hovedsetet lå i Trondheim til 1897). Et panorama viser byen og omegnen, sett fra nord.

I kartets marg finnes opplysninger om Observatoriets Brede og Længde, Egnens Bjergarter, Höider over Havfladen, Trigonometrisk bestemte Punkter. Frognerseierens høyde over havet er angitt til 1366 fot, dvs. ca. 429 moh (1 fot = 0,31407 m). På dagens kart er høyden 437 moh. Forskjellen er bemerkelsesverdilig liten, tatt i betraktning de relativt enkle instrumenter som stod til rådighet

i 1844. ”Det høyeste Punkt af Woxen Aas” er oppgitt til 1504 fot eller 472 moh. Her er forskjellen fra dagens kart - som viser 500 moh - større.

Nullmeridian

Det finnes flere gamle kart over Christiania (Oslo), men ikke mange som gir en så god oversikt over byens omegn. Kartets nullmeridian er fastlagt på Lindøya ved meridianmerket på øyas sørøstlige høyde. Merket er angitt på kartet og står der fremdeles. Det har form av en avskåret pyramide, oppbygget av stein i mursteinformat. Ved foten måler sidene 1,3 meter og ved toppen 0,55 m. Høyden er 2,3 meter. På toppen er det en svart plate i støpejern. Støtten er i god stand og godt synlig fra Lindøyas østre brygge (”Skytterbryggen”). I 1883 ble meridianen gjennom Greenwich utenfor London internasjonalt anerkjent som nullmeridian og avløste dermed Oslo-meridianen.

Den synes imidlertid fremdeles å bli anvendt. I Kartverkets topografiske hovedkartserie i målestokk 1:50 000 er Oslo delt i to blad. De østlige deler finnes på kartblad Oslo, mens de vestlige deler finnes på kartblad Asker. Ganske upraktisk for brukerne! Oslomeridianen er delelinjen. Bydel Vinderen er i sin helhet å finne på Askerkartet.

Meridianmerket på Lindøya er en historisk betydningsfull severdighet, da den utgjør en viktig del av vårt kartverks historie. Det er underlig at Statens Kartverk har latt merket forsvinne fra kartene. Meridianmerket er heller ikke omtalt i Oslo Byleksikon.

Trigonometriske punkter

De trigonometriske bestemte punkter som er angitt på kartet kan med dagens satellitt-hjelpemidler virke noe eiendommelige. Vi kan nevne:

- Slotskirkens Taarnspir.
- Kuglen paa Taarnet af Vor Frelsers Kirke.
- Oslo Kirkes Spir.
- Agers Kirkes Spir.
- Varde paa Ryen Berg.
- Spir paa Ulevolds Hovedbygning.
- Flagstang paa Kongens Bastion.
- Spir paa Lysthuset i Ass. Peckels Have.

Det sistnevnte punkt er bemerkelsesverdige. Hvorfor ble lysthuset i Peckelgården (Pilestredet 18) et trigonometrisk punkt og omtalt på kartet? Det må skyldes at Universitetets første professor i astronomi Christopher Hansteen bodde i Peckelgården inntil han i 1833 flyttet inn i det nye observatorium på Solliløkken. Inntil flytningen hadde Hansteen benyttet lysthuset i Peckelgården til sine observasjoner.

Vibe og Irgens

Hvem var kartografene? Andreas Vibe (1801-1860) var tilknyttet ingeniør-våpenet, major fra 1853. Han var ansatt ved Norges Geografiske Opmaaling, medlem av videnskapsselskapene i Christiania og Trondheim, samt av det svenske Krigsvetenskaps Akademi. Han utga flere bøker, bl.a. en interessant bok om ”Høidemaalinger i Norge fra Aar 1774 til 1860”. Her kan vi se at nøyaktigheten ble stadig bedre med årene.

Også Nils Christian Irgens (1811-1878) var tilknyttet ingeniør-våpenet, generalmajor fra 1863, statsråd og sjef for Armédepartementet 1868-72. Han kom i politisk uvær, da regjeringen gikk inn for å anbefale overfor Kongen sanksjonsnektelse på stortingsvedtaket om statsrådenes adgang til Stortinget. Han trådte sammen med Ole Jacob Broch ut av regjeringen i protest.

Kartet er å få kjøpt som fotokopi fra Statens Kartverk og er omtalt i Kartverkets katalog over ”Kartkunst fra kartografiens barndom”.

Kilder:

Oslo Byleksikon. Oslo 2000.

Topografisk kart over Oslo omegn 1:25 000, blad II utgitt 1885, revidert 1921-22 og blad IV, utgitt 1908, revidert 1921-24 og delvis revidert 1932.

Finn Holden: Vinderen – Fra fangstboplass til moderne bydel. Oslo 2000.

Yngvar Hauge: Bærum Verks historie. Oslo 1953.

Slektsbøker om familiene Vibe og Irgens.

”Byminner” nr. 2/1992. Artikkel av Johannes A. Dons.

Nærbilde av meridianstøtten på Lindøya.

På side 16 og 17: detalj av kartet til Vibe og Irgens. Østre og Vestre Holmen ble kalt Nedre og Øvre Holmen.

VÅRTUR I BOBSLEIGHBANEN FRA 1952

AV FINN HOLDEN

Om lag 50 mennesker fikk en fin tur nedover bobsleighbanen fra 1952 med Truls E. Astrup som en eminent guide. Han fikk innspill underveis fra Eivind Dahle, olympisk aker Harald Rolfsen og tidligere skogsjef Bjarne Mjaaland. Bobbanen startet ved Sporten på Frognerseteren, og gikk inn i skogen ved en bjerk i bakken ned fra restauranten. Der bobbanen møtte Heftyebakken, svingte bobkjørerne til venstre i Ole Lukkøye kurven, navnet fordi trenerne her lukket øynene når de så de nye bobekruttene. Så kom et flatt og senere et ulendt område, der Skogvesenet hadde jevnet ut løypa med grov stein fra Skimuseets utbygning ca. 1990.

Selve bobtraséen var blitt sprengt ut i 1949 og 1950; løypeleggerne Sigurd Lund og akesportens "grand old man" Carl Vendelboe la banen og fikk sine navn knyttet til to av kurvene. En sveitsisk bobekspert, Heinz Cattani, kom i 1950 og korrigererte kurvene. Truls E. Astrup nevnte at bobbanen ble laget i is. Vannet kom i slanger lagt ut fra Øvresetertjern og ble frosset til en bane med tre-fire meters høye vegger. Publikum kunne spasere på toppen av veggene. Vinteren 1952 bød på store problemer med mildvær og regn fram til noen uker før De olympiske lekene.

Gjennomsnittsfarten var 75 kilometer i timen, toppfarten 122 km i timen. Det tyske tospannet ble beryktet; førstemann styrte mens annenmann var

en tung vertshusholder. Etter 1952 ble det satt vektgrense for bobkjørere, slik at i de olympiske lekene i 1956 deltok slanke flygere. Før Vendelboekurven var det et flatt område. Turdeltakerne lurte på om banen her gikk oppover før ny nedtur, men Bjarne Mjaaland fortalte at her hadde det gått en dyp skjæring i terrenget slik at farten ble opprettholdt. Fra Vendelboekurven hadde turdeltakerne en fin utsikt over Oslodalen.

Etter Veggen gikk bobbanen i traséen til Heftyebakken; her opptok bobbanen en del av Heftyebakken, mens jeper kjørte oppover med bobber på den andre delen. Svingene i Heftyebakken het Snipp – Snapp – Snute. 1500 meter etter start gikk bobbanen oppover i skogen til mål og stopp – Ute.

Etter turen ned bobsleighbanen takket VHs leder, Anne-Wenche Ore, Truls E. Astrup og Eivind Dahle for guidingen. Så gikk de fleste av turdeltakerne opp igjen Heftyebakken for å hente bilen på Sporten og ta et smørbrød på Hovedrestauranten.

En fin tur. Takk for initiativet, Truls.

Kart og oversiktsbilde over bobbanen er tatt med på de neste sider, slik at medlemmene kan ta turen på egen hånd.

Akeforeningen i Oslo

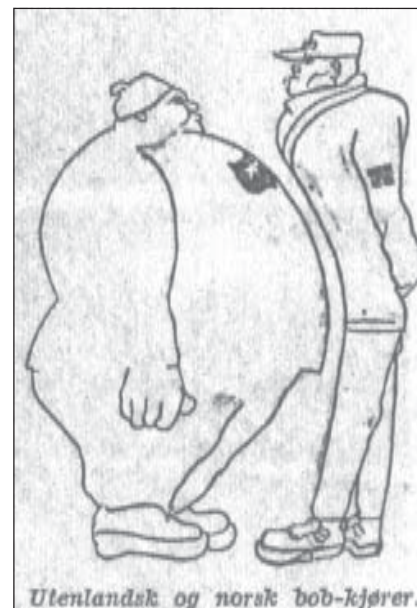
På vårturen 5. juni kom vi i snakk med Harald Rolfsen fra Akeforeningen. Han fortalte at de var på jakt etter en person som kan jobbe en dag i uken med 8-10 ukers sommerferie.

Arbeidet vil være forefallende kontorarbeid som oppdatering av medlemsregistre, utsending av info til medlemmer og kunder, fakturering, regnskapsførsel, henting av post, skrive referater fra styremøter, sende ut innkallelser til styremøter og sette opp vaktliste til vinterens utleie.

Personen må være selvdreven og beherske data. Arbeidstid og lønn må diskuteres.

Er det noen av våre eldre medlemmer som føler seg kallet, ta kontakt med Harald Rolfsen, telefon 22 55 38 22.

epost: harald@rolfsenjuell.com

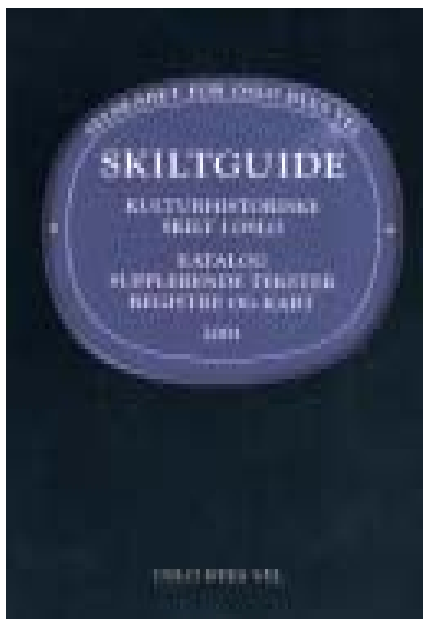

Det tyngste laget, Tyskland 1, på 236,6 kg til sammen, vant tomannsbob.

SKILTGUIDE

Kulturhistoriske skilt i Oslo

AV FINN HOLDEN

Oslo Byes Vel har gitt ut en Skiltguide over 250 kulturhistoriske skilt som Foreningen har fått satt opp i Oslo. Listen spenner over en tidsperiode fra middelalderen til ca. 1950. I et forord skriver Oslo Byes Vel at ”det må være en tidsdistanse til objekter før de kan skiltes. Utvelgelse av objekter er en uavsluttet prosess.”

”Kriteriet for skiltninger er at stedet er knyttet til en betydningsfull person, begivenhet eller virksomhet – eller at objektets alder er bemerkelsesverdig. Utvelgelse av objekter er foretatt av Oslo Byes Vels skiltkomité.” Enn videre står det at ”Reaksjoner fra interesserte og

kunnskapsrike brukere av denne guide mottas meget gjerne med sikte på videreutvikling og forbedringer.”

Skiltguiden er en meget vakker trykksak, som godt kan brukes mens man går tur i byen. De første 45 skiltene er knyttet til middelalderbyen, så kommer periodene på løpende bånd, 1624-1813, 1814-1904, 1905-1939, 1940-1945 og til slutt tre skilt fra etterkrigstiden.

Spennvidden er stor, fra Bispealmenningen, gate fra 1100-tallet til huset der Foreldreaksjonen mot samnorsk holdt til i 1950-årene. På samme måte med boligene til kjente menn fra Henrik Ibsen og Edvard Munch til Leif Juster, Trygve Lie og Thorbjørn Egner. Mange Akergårder over hele byen har fått sine blå skilt.

Hele byen har fått sine emaljeskilt, hva med Bydel Vinderen? Sier og skriver: tre skilt! Jeg tar dem i rekkefølge: nr. 30 Ris gård, nr. 146 Heftøyvillaen, nr. 177 Frognerseieren. Ett av skiltene viser at Oslo Byes Vel må lese bedre korrektur.

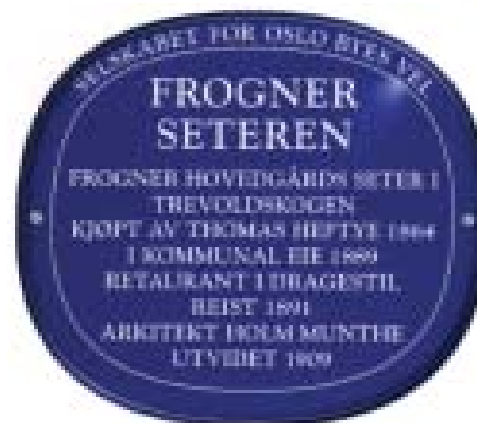
Alle tre fortjener sine skilt, men det gjør da også andre bygg i bydelen! Flere av gårdene i Bydel Vinderen har våningshus som er omtrent like gamle som Ris gård (ferdig år 1800): Lille Frøen (1802), Grimelund (1700-tallet), Vinderen (første halvdel av 1800-tallet), Borgen, Østre Holmen (1786). Vi har fremdeles noen husmannsplasser bevart.

Andre institusjoner fra samme periode som Frognerseieren eksisterer fremdeles, selv om de kan være delvis ombygget, og kunne fortjene et blått skilt:

Holmenkollen Restaurant (1891), Holmenkollen Park Hotell Rica (oppført 1891 som Holmenkollen Sanatorium), Peisestuen (1889).

Noen bygg skiller seg ut ved virksomhet som har skjedd der: i tårnet i Ris kirke ble den illegale avisen ”London-Nytt” trykt under okkupasjonen (medlemsblad nr. 1995/2). Folkeobservatoriet på Holmenkollen (nr. 2000/2), Holmenkollbakken fra 1892 og Holmenkollen Skydsstation (nr. 1992/4) kunne også fortjene sine skilt.

Kommentarer til denne artikkelen og forslag til andre hus i bydelen som bør få sitt blå skilt som forteller om alder og virksomhet, mottas med takk av Historielaget, gjerne i form av et innlegg til bladet.

VERN OM HUSMANNSPLASSEN LILLE HOLTET

På hjørnet av Dagaliveien og Dalsveien på Slemdal ligger den gamle husmannsplassen Lille Holtet. Det lille røde trehuset er ett av de eldste husene vi har i vår bydel. Det er et sterkt ønske om at dette huset kan bli bevart som et kulturelt felleseie for Bydel Vinderen. Men det haster! Det foregår bygging av et nytt bygg på tomten. Når det er ferdig, vil det bli avgjort hva man skal gjøre med den gamle husmannsstua. Det er planer om å pusse opp stua, utvide den og så selge den som privatbolig. De antikvariske myndigheter i vår by har ingen innvendinger mot en slik bruk av husmannsplassen. Etter Vinderen Historielags oppfatning er dette en helt uakseptabel forvaltning av et gammelt kulturminne. I Byantikvarens gule liste er for øvrig Lille Holtet kategorisert som et kulturminne som har særlig stor kulturhistorisk verdi!

I vår bydel har det i sin tid vært over 20 husmannsstuer. Foruten Lille Holtet er det i dag bare husmannsplassen Hagan i Holmenkollveien 61 som ligger der noenlunde intakt. Men den er truet av nybygg-prosjekt på nabotomten. Så vi roper også varsko når det gjelder den perlen av et verdifullt kulturminne.

Husmannsplassen på Slemdal var plass under Holmen gård fra før 1771. I 1820 ble Holmen gård delt, og Lille Holtet ble husmannsplass under Østre Holmen gård. Akers Ligningsvæsens protokoller fra begynnelsen av 1800-tallet kan berette om ulike ligningsforretninger som viser at det her lå en husmannsplass. Vi

kan f. eks. lese at husmann Ole Engebretsen på Lille Holtet betalte fattigskatt i 1835 med 1 ort og 10 shilling. 10 år senere bodde Ole Engebretsen fortsatt på denne plassen, og han er registrert for betalt skatt 17. juli 1845. Når Lille Holtet opphørte å være husmannsplass, er imidlertid mer usikkert. Så sent som i 1911 ble det "etter Forlangende af Bestyrer Jantzen afholdt Brandtakst paa hans Eiendom g.nr. 33, b.nr. 219, Lille Holtet". På tomten ble det da foruten en 1 1/2 etasjes våningsbygning også registrert en stue, bygget i laftet tømmer. Denne stua er den gamle husmannsstua som fortsatt ligger på tomten.

Vinderen Historielag har mange tanker om hvordan dette kulturminnet kan bli brukt i ulike sammenhenger. Ikke minst er muligheten til stede for å kunne skape interesse og forståelse for tidligere tiders historie blant barn og ungdom, og dessuten er det ønskelig å kunne ha et lokalhistorisk forum for bydelens eldre.

Men det må tydeligvis aksjoneres for at dette kulturminnet skal kunne bli reddet.

Vinderen Bydelsforvaltning er positiv til våre tanker om fremtidig forvaltning, men har ingen muligheter for å kunne gi økonomisk støtte. Vi går derfor ut til våre medlemmer. Hva gjør vi?

Ta kontakt med styret og si hva du mener.

På vegne av styret i Vinderen Historielag

Øyvind Gaukstad
(se bilde på tredje omslagsside)

EPILOG FOR DANSKERØYSA?

AV ODD ARNSTORP

I medlemsbladene nr. 4/2000 og 1/2001 hadde Arild Holland og undertegnede innlegg om den gåtefulle røysa ved Holmenkollen Kapell. Holland gikk gjennom rekken av ubekreftede historier som etter hvert er klebet til røysa, og hevdet med rette at intet av dette står til troende.

Min egen antagelse om at det dreier seg om en grenserøys, viste seg heller ikke å være holdbar. Med hjelp av avdelingssjef Tor Sandmæl i Eiendoms- og byfornyelsesetaten ble pantebøker og skylddelingsdokumenter hentet frem i Riksarkivet.. Stedet hvor røysa enten var bygget, eller senere ble bygget, ligger godt innenfor det arealet på 600 dekar som ved skylddelingsforretning 14/11 1888 ble fradelt Vestre (Øvre) Holmen til Selskabet for Anlægget på Voxen og Holmenkollen. Røysa har således ikke markert noen eiendomsgrense mot Frognerseieren.

Etter Selskabets overtagelse av Holmenkollområdet ble det satt i gang en storslått aktivitet med bygging av veier og hoteller. De ledende i gruppen av Selskabets 86 Christianiaborgere var borgermester Evald Rygh, veidirektør Hans H. Krag og doktor I. C. Holm. Spørsmålet er om røysa kan ha vært et ledd i en eller annen av Selskabets aktiviteter?

Peisestuen var det prosjektet som kom først i gang, med navnet Holmenseteren som ifølge formåls-

paragrafen skulle være et "Udfartssted for Christianias Befolkning". Allerede i 1889 var stedet ferdig til bruk, og ble en suksess fra første stund. Peisestue med servering var det i begge etasjer. Overnattingsgjester kunne tas imot i et rom med seks senger. Dertil var det bygget stall med plass til 20 hester. I 2. etasje to rom for kuskene og leilighet for oppsynsmannen. Peisestuen ble et turmål både sommer og vinter, og enda mer etter at Holmenkollrennene ble arrangert her fra 1892. Holmenkollbanen ble åpnet til nåværende Besserud i 1898 og ga økt trafikk året rundt

Her må den tur- og skiinteresserte veidirektør Hans H. Krag komme med i bildet. Han var nok den mest kreative i Selskabet og sa om seg selv: "Om blott en av 100 ideer er brukbar, vil jeg likevel være fornøyet med resultatet". En av disse ideer var å få vei opp til det stedet som ble hetende Kragutsikten. En annen var at det skulle settes av tomt til et kapell ved Holmenkollen fordi friluftslivet trakk folk vekk fra kirkene i byen. Medlem i Skiforeningen var han fra stiftelsen i 1883, og oppført som "tillitsvalgt" 1883-1896. Sammen med Fritz Huitfeldt fant han frem til stedet hvor Holmenkollbakken ble anlagt. Krag var en av stifterne av Den norske Turistforening i 1868 og er også kalt sjelen i utbyggingen av Holmenkollen og Voksenkollen.

I 1890 kom Ernst Bjercknes med verdens første skikart som bl.a. viser Peisestuen og det som ble hovedløypa

inn i Marka forbi Frognerseteren. Den gikk opp på vestsiden av Peisestuen der denne lå før 1997 da den ble flyttet 300 m nordvestover. Videre fulgte løypa det som nå er lysløypetraséen til Frognerseteren.

For veidirektør Krag var det å merke løyper ikke noe nytt. Turistforeningen hadde allerede i 1870 merket løype fra Lyse om Heggelia til Stubdal. Krag sørget også for at det før hver helg kom opp plakater hos kjøbmand Jordan i Homannsbyen med melding om føret oppe i høyden.

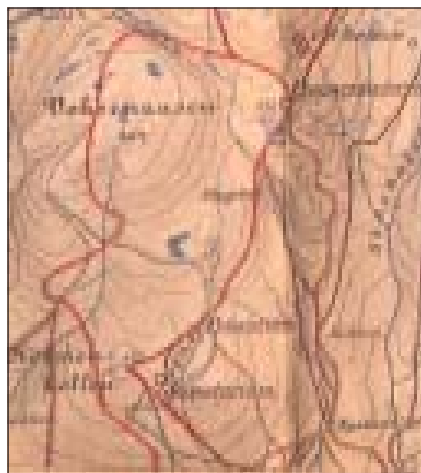
Peisestuen, “Nordmarkas første kafe”, var strategisk plassert ved det som ved oppdemming ble det idylliske Besse-rudtjernet. Kapellet, som Krag kalte en “skovkirke for ungdommen”, ble bygget på knausen nord for Peisestuen så å si ved inngangen til Nordmarka hvor den kunne fange opp turfolk og la dem få med noen Gudsord på veien.

Som nevnt hadde Krag ideer og profesjonell kapasitet til litt av hvert. Det ville vel ikke forundre noen om han var fristet til å synliggjøre porten til Nordmarka med en usedvanlig varderøys der oppe ved siden av Kapellet? Hvis det var slik dette skjedde, så har røysa i hvert fall hatt en misjon.

Hvorledes blir det da med dansken og den tragiske ulykken som på forskjellig måte knyttes til røysa? Ca 1950 kom det ifølge Skiforeningens generalsekretær Toralf Lyng noen dansker til Holmenkollbakken for å legge ned en krans ved en bauta. Denne fant de etter sigende ikke, og reiste hjem med uforrettet sak. Dessverre kan en si, for det fantes en bauta i nærheten. Attpå til reist for å minnes en mann av dansk

herkomst, Eivind Astrup, hvis familie stammet fra Astrupgaard i Nord-Slesvig. Den 21 år gamle Eivind Astrup var amerikaneren Robert Pearys ledsager på en 2000 km lang sledeferd i 1892 hvor de kartla Grønlands utstrekning mot Nordishavet i nord og øst. Berømmelsen som fulgte, gjorde Astrup til den yngste som noensinne er gjort til Ridder av St. Olavs Orden.

I 1893 ny ekspedisjon med Peary. Eivind Astrup og eskimoen Kolotvenga kartla da Melvillebuktens kyst på en 1300 km lang sledeferd. Ny berømmelse for Astrup med utmerkelse i “The Royal Geographic Society” i London. Stor heder ble ham også til del i Danmark for kartlegging og beskrivelse av ukjente danske landområder. Ved Thule er det satt opp en minnetavle om Astrups innsats, og en øy i Melvillebukten bærer hans navn.

Detalj av Bjerkneskartet med løypa fra Holmenkollen til Frognerseteren. Neste side: Danskerøysa. Foto: forfatteren.

Denne mann av dansk herkomst omkom på ski i Rondane julen 1895. Året etter ble den nevnte bauta reist like nord for veidelet mellom Holmenkollveien og Voksenkollveien. Innskriften lyder slik: “Landsmænd reiste Eivind Astrup denne bautasten 1896”. I skjøtedokumentet av 19/2 1897 står følgende å lese: “Holmenkollen Interessentskab forpligter sig til gjennom alle Tider at holde det hele Anlæg i god og smuk Stand”. Bauta-anlegget ble altså regnet for å tilhøre Holmenkollområdet. Stedet fikk imidlertid gro igjen slik at “ingen” lenger kjente til dette minnesmerket. Til tross for et langt livs ferdsløp i Marka ble jeg for min del ikke kjent med bautaen før Helge Ingstad fant at tiden var inne til å få den flyttet opp i lyset på Frognerseteren..

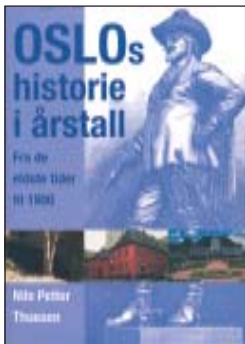
Ved Holmenkollen har vi således en røys med mange motstridende og ikke dokumenterte historier knyttet til sin tilblivelse. Heller ikke er det bekreftet at røysa skal være reist av danskens slektninger som også sies å ha avsatt penger til vedlikehold via ambassaden. Røysa har ligget der som en uløst gåte.

En halv km nord for røysa fantes det altså en knapt synlig bauta til ære for en dansksettet polarfarer som omkom i en ulykke på ski. Når tiår etter tiår gikk, og bautastenen ble skjult i busk og kratt, er det vel ikke umulig at Eivind Astrups skjebne, uten navns nevning, kunne bli satt i sammenheng med kapellrøysa som ligger der fullt synlig og frister folks fantasi med historier som spriker i alle retninger?

De som er villige til å godta denne versjonen av røysas historie, vil vel få fred i sjelen, mens øvrige lesere må fortsette å vente i spenning på om nye momenter vil dukke opp. Byantikvaren v/arkeolog Ole Grimrud uttalte den 6/6-02 ønsket om at røysa holdes ved like av grunneieren i den tilstand som den nå er. Med tiden vil den kanskje få status som et fredet kulturminne fra pionertiden i Holmenkollen. Hvis noen går rundt med lyst til å få røysa åpnet, så må altså dette skje i samråd med Friluftsetaten i Oslo kommune som er grunneier og den formelle eier av røysa med ansvar for å holde stedet i hevd..

NILS PETTER THUESEN: OSLOs historie i årstall

AV FINN HOLDEN

Nils Petter Thuesen har gitt ut et leksikon for Oslos historie fra de eldste tider til 1800. Det er et imponerende verk, resultat av et samlerarbeid med nøyaktige opplysninger

om hendelser i byens historie. Thuesen har dessuten ikke gjort som forfatterne av det fem binds historieverket om Oslo, bare behandlet historien til det som til enhver tid var byen, Oslo til 1624, så Christiania-Oslo til 1948, og så dagens Oslo. Nei, han har hele tiden behandlet historien til det som i dag er Oslo, altså viktige hendelser både i byens og Akerbygdas historie. NPT har gjort et grundig arbeid med dykk i de ulike kildene, i tillegg til historieverkene og byleksikon, også årgangene av medlemsbladene til historielagene, til Byminner og St. Hallvard.

Boken er ordnet etter årstall, og registret bak henviser til årstallene. Slår vi opp på en gård, kan vi følge den fra det ene årstallet til det andre. NPT har med en oversikt over kildene og viktige ordforklaringer.

Dette er blitt et historisk leksikon, men også et verk som forteller om en historisk

utvikling, år for år. I 1778 kom det et kongelig reskript om forbedring av brolegningen i byen. Det het bl. a. at ”gatene i Christiania er så slett brolagt at man neppe kan fremkomme uten med største vanskelighet, hvilket dels kommer av at rennesteinene ligger midt i gata, dels og at enhver etter sin bekvemmelighet har anlagt sitt fortau og derved forhøyet det tid etter annen, for å få vannet fra seg til sine naboer”. I 1789 provoserer den mektige generalveiintendanten Peder Anker magistraten ved å forlange at veiene i Christiania skal bli utbedret, men året etter blir det utarbeidet en ny instruks for generalveiintendanten om at hans myndighet skal begrenses til konge- og festningsveiene og ikke omfatte veiene i kjøpstedene.

Det er ikke mange feil jeg har oppdaget. Men særlig ett sted gjelder det å holde tungen rett i munnen. Både øst og vest i byen ligger det en stor gård som heter Skøyen. I 1771 laget lensmannen i Akers herred, Barthold N. Knoph, en oversikt over alle gårder og husmannsplasser i Aker med navn, men her slår NPT de to gårdene sammen til én Skøyengård.

I neste bind håper jeg på flere faktatekster om interessante temaer, kutt heller opplysninger om hvem som blir født eller dør et bestemt år. Fødsels- og dødsåret kan nevnes når personen omtales. Da spares noen sider.

Jeg imøteser fortsettelsen med glede.